

lähtuvalt avaldati ka kriitilist arvamust, et ajakirjandustekstid ei ole keelekorpuste põhjal tehtavateks vanasõnauuringuteks piisavalt usaldusväärne materjal, sest sellised tekstid esindavad ühe inimese (ajakirjaniku) loomingulist lähenemist, mitte traditsiooni. Mitmekeelsete ainekogude puhul tõstatati aga juba tavapärase küsimus vastendamisest, kuna vastetena kaldutakse ikkagi esitama tekste, mis seda ei ole, paremal juhul on need pigem vanasõnalise ütluse variandid.

Kuna uurijateks on väga erinevate alade esindajad – nii lingvistid, folkloristid, kirjandusteadlased kui ka ajaloolased, psühholoogid ja pedagoogid –, siis võimaldavad seesugused laiahaardelised üritused tuua esile erinevaid lähenemisi ning aidata välja selgitada vaidlusaluseid kohti, ning ärgitavad otsima neile lahendusi.

Pariisi-konverents kinnitas veel kord, et vanasõnade uurimine on populaarne uurimisala. Mitte kitsalt ühe ala spetsialistidele, vaid märksa laiemalt. Kuigi neid napis sõnastuses sedastusi võidakse pidada oma aja äraelanud tarkusteks, on neis midagi, mis hoiab neid kasutuses. Seega on ka põhjust tulla kokku arutlema vanasõna kui uurimisobjekti üle. Järgmine parömioloogiakonverents toimub kahe aasta pärast seal-samas Diderot' ülikoolis.

Anneli Baran

Rahvusvaheline huumori suvekool Eesti Kirjandusmuuseumis

Aastal 2001 toimus Queensi ülikoolis Belfastis esimene huumoriuurimise suvekool. Sellega pani professor Willibald Ruch aluse traditsioonile, mis on väldanud juba 11 aastat. Igal aastal on uuel korraldajariigil ja -intitutsioonil au võõrustada huumori uurimisest huvitatud üliõpilasi ja uurijaid, kes soovivad osaleda tunnustatud akadeemilisel üritusel.

Seekordne ISS11 ehk *11th International Summer School and Symposium on Humour and Laughter: Theory, Research and Applications* toimus 15.–20. augustini Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis (vt ka <http://www.humoursummerschool.org/11/>). Korraldamise juures oli toeks Zürichi ülikool, kus töötab professor Willibald Ruch, ning ISS nõukogu, kuhu kuuluvad varasemate huumori suvekoolide korraldajad.

Nagu varasematelgi aastatel, oli ka seekordse kursuse eesmärgiks pakkuda sissejuhatavaid baasloenguid huumoriuurimisse ning nädala edenedes süveneda juba detailsemalt huumori ja naeru uurimisse nii teoreetilisest kui empiirilisest lähtepunktist. ISS11 ülesehitus oli võimalikult interdistsiplinaarne: lektorite akadeemiline taust varieerus psühholoogiast antropoloogiast, lingvistikast sotsioloogiast ja arvutiteadusest folkloristikani. Seejuures oli selleaastase suvekooli rõhk just kultuuriteoreetilisel võrdleval lähenemisel, ja nii mõnigi loeng süüvis huumori universaalsesse, kuid samas kultuurispetsiifilisse olemusse. Nädala jooksul toimus 28 loengut ja töö-

tuba, milles suvekooli esinema kutsutud kolmteist lektorit, neist kaks (professor Arvo Krikmann ja dotsent Anu Realo) Eestist, jagasid oma teadmisi levinud huumoriteooriatest ja uurimismeetoditest ning andsid igahommikuste metodoloogiasessioonide käigus hinnanguid hiljutistele uurimistulemuste valiidsusele. Et lektoreid oli kohal rohkem kui varasematel aastatel, varieerusid ka teemad ja lähenemised rohkem kui varem. Tuntuimad rahvusvahelise mainega teadlased olid professor Christie Davies (Readingi ülikool, Suurbritannia), professor Holger Kersten (Magdeburgi ülikool, Saksamaa), professor Alexander Kozintsev (Antropoloogia ja Etnoloogia Muuseum, Peterburi, Venemaa), kui nimetada vaid üksikuid.

Igal aastal võimaldatakse suvekoolis loenguid pidada ka *International Society for Humour Studies* (ISHS) noore teadlase preemia võitnud uurijal, kelleks seekord oli Birminghami ülikooli itaalia filoloogia doktorant Clare Watters. Tema värvikas loeng Itaalia püstijala (*stand-up*) komöödiast Berlusconi arvel andis inspiratsiooni paljudele kuulajatele, kelle hulgas oli nii mõnigi sellest huumorizanri uurimisest huvitatud. Suvekoolist osavõtjad said registreeruda varahommikustele kohtumistele lektoritega, kus oli võimalik silmast silma vestelda oma kraaditöö teemal või arutada metodoloogiaküsimusi oma ala asjatundjatega.

Loengute teemasid oli mitmesuguseid: ühest küljest mitmeid üldiseid ning tagapõhja tutvustavad loenguid nagu “What is humour? Etymology and taxonomic studies” (“Mis on huumor? Mõiste etümoloogia ja taksonoomia”, W. Ruch) ja “Funny business” (“Naljakas äri”, J. Morreall), teisalt aga väga spetsiifilised ja detailsed ning eelteadmisi nõudvad nagu “Can laughter make us happier? (“Kas naer muudab meid õnnelikumaks?”, A. Realo) ja “Jokes about particular sets of women: Mothers in law (wife’s mother), blondes, Jewish women, female car drivers and lesbians” (“Anekdoodid naistest: ämmadest (naise emast), blondiinidest, juuditariidest, naisautojuhtidest, ja lesbidest”, C. Davies). Huumoriuurimise praktilisemat külge tutvustasid kaks töötuba, millest esimene võimaldas tudengitel tutvuda keerdküsimusi koostava arvutiprogrammiga ning luua ise sarnase ülesehitusega nalju (“Build your own jokes”, “Kuidas koostada anekdoote”, G. Ritchie) ja teine kirjeldas meetodit, mille abil on võimalik näolihaste liikumist analüüsides väita, kas katses osalev inimene naudib stiimuliks olevat nalja tegelikult või naerab ainult n-ö viisakusest (“How to measure smiling and laughter”, “Kuidas mõõta naeratust ja naeru”, T. Platt ja W. Ruch). Vastukaja kõiki loengutele oli valdavalt positiivne ning elavad arutelud toimusid loengute vahel ajal, kohvipausidel ja isegi õhtuste sotsiaalsete ürituste käigus.

Seekordne suvekool oli erakordne selle poolest, et esimest korda kasutati õppevahendina videoloengu formaati. ISS suvekoolides, mis ilma eranditeta on toimunud Euroopas, on alati peaesinejana kutsutud ka üks või kaks lektorit USA ülikoolidest. Kulude piiramise ja lektorite arvu tõstmise mõttes oli videoloengu näol tegu õnnestunud eksperimendiga. Professor John Morreall (College of William and Mary, USA) pidas ekraanilt kolm loengut, millest esimene (“Funny business”) kirjeldas huumori kasutamise võimalusi koolides, haiglates, erafirmade töötajate koolitusel ja mujal. Loeng oli salvestatud videofailina kõvakettale, et vältida katkestusi, kui internetiühendus ebaõnnestub, ning seda sai ka järelvaadata Youtube’ist aadressil <http://www.youtube.com/watch?v=A3rqPfUkT1A&feature=related>. Individuaalseks nõustamiseks mõeldud sessioonid professor Morrealliga toimusid Skype’i vahendusel nädala jooksul pärast suvekooli. John Morrealli loeng on hea näide üsna üldisest sissejuha-

tusest ühte valdkondadest, millega huumoriuurijad tegelevad. Professor Morrealli loeng põhines kolmel väitel, mis tema senises uurimistöös on selgunud ning mida ta on kirjeldanud oma raamatus *Comic relief: The comprehensive psychology of humour* (2009): huumor tugevdab psüühilist ja füüsilist tervist, sest vähendab stressi; huumor soodustab vaimset paidlikkust (suutlikkust toime tulla muutuste, vigade, probleemidega); huumor on sotsiaalne "liim", mis ühendab inimesi, tekitab rühmakuuluvustunnet ning lahendab (töökaaslastega / klientidega jt-ga) tekkivaid konflikte juba eos. Lähtudes oma tulemustest ja võrstsitades neid näidetega, rõhutas ta, et olukordade naljakuse tajumiseks on vaja tunda teatud distantsi toimuvaga. Sarnase tulemuseni on jõudnud ka psühholoogid Peter McGraw ja Caleb Warren (2011, ISHS konverentsietekanne Bostonis, MA, USA), kes leidsid, et nalja tajumiseks peab stiimulit hindama ühtaegu reeglitevastaseks/"valeks" ja vastuvõetavaks/"õigeks". Seejuures on vaimne või füüsiline distants (negatiivse) stiimuli tajumiseks naljana ühtaegu nii vajalik kui ka kontrollitav: inimese kalduvust näha asju distantsilt on võimalik treenida ja arendada. John Morreall võrdles siin ka meeste ja naiste huumorimeelt ja väitis, et meeste huumor on sageli võistluslikum, sarkastilisem, kriitilisem; see muudab stressiallika naljakana tajumise keerulisemaks ja teeb mehed stressile vastuvõtlikumaks. Kokkuvõttes ütles professor Morreall, et eduka ja stressivaba elu elamise saladus on enda isiku ja endaga toimuvate sündmuste mitte liiga tõsiselt võtmise kunstis, ja et see on õpitav.

Näitena teoreetilisemast loengust võib tuua professor Holger Kersteni etteaste suvekooli esimesel tööpäeval, milles Magdeburgi ülikooli amerikanistika professor andis ülevaate oma metauurimusest rahvusliku huumori mõiste ja selle ajaloo ning erinevate definitsioonide kohta. Rajades oma väited J. Berg Esenweini (1904) ja Elliott Oringi (2003) teooriatele, osutas ta kolmele järeldusele, mis neil kahel sajandi võrra lahus töötanud teadlasel on sarnased: esiteks: rahvuslik huumor on ühe rahvuse huumoritraditsioon; teiseks: seda mõistet kasutatakse ka ühe rahvuse huumoritehnikate ja -motiivide puhul; ja kolmandaks: see võtab kokku kultuurinormid ja reeglid, mis mingi rahvuse huumorikasutust kirjeldavad. Holger Kersten tõi näiteks briti, prantsuse ja ameerika huumori kohta käibivad (teaduslikud) väited, mis on läbi aegade nimetanud huumorimeelt oluliseks osaks rahvuslikust identiteedist. Süvaanalüüsis, mis tsiteeris Ameerika ja Kanada autorite arvamusi oma riigi rahvusliku huumori kohta, osutas ta faktile, et kuidas iganes ka huumorit defineeritakse, peetakse seda igal ajastul rahvust siduvaks ja identiteeti kujundavaks / täiendavaks faktoriks. Huumor soodustab rühmasidusust ja annab samas vahendi "teise" pilkamiseks, mõlemal juhul töötab see kaasa identiteediloomeprotsessis.

ISS11 suvekooli kuuest loengupäevast võttis osa 28 delegaati, kelle hulgas oli nii üliõpilasi, doktorante kui ka professionaale (arste, õpetajaid, lektoreid) Euroopast, Aasiast, Austraaliast ja Ameerikast. Akadeemiliste tagapõhjade mitmekesisus peegeldus ka loengujärgsetes diskussioonides, ning see tuli aruteludes ainult kasuks. Osavõtjatele oli kaaluka tähtsusega poolepäevane üliõpilastööde sümposium, kus sel aastal esines (koos posterettekannetega) 16 delegaati, kes tutvustasid oma tehtud tööd või uurimisplaane. Mouton de Gruyteri kirjastus pani välja neli autasu, mille vääriliseks osutusid Piret Voolaid ("*On the Relations between Joking Questions and Paremiology – Proverbs in the Service of Humour Creation*"); "Keerdküsimuste ja parömioloogia seostest – vanasõnad huumoriloomes", Tracey Platt ("*Differences of Duchenne*

smiles for those with fear of being laughed at”; “Duchenne’i naeratuse erinevused gelotofoobiaga inimestel”), Maria Goeth (“*Humour in Music*”; “Huumor muusikas”) ja Bastian Mayerhofer (“*Cognitive processes during belief revision in garden-path jokes: An ERP study*”; “Kognitiivsed protsessid arvamise ümberhindamisel “teeraja-naljade” puhul: ERP (endoskoopiline retrograadne pankreatograafia) uuring”).

Vähene aeg, mis loengutest üle jäi, kulus kultuuriüritustele, mille hulgas oli sel aastal avavastuvõtt (loengutega professor Willibald Ruchilt ja Peeter Tulvistelt ning kavaga folklooriansamblilt *Liinatsuraq*), püstijalakometi õhtu etteastetega professionaalsetelt koomikutelt ja suvekooli delegaatidelt, linnaekskursioon, pidulik õhtusöök botaanikaaias, ning kesköine lodjasõit Emajõel. ISS11 toimumine sai võimalikuks tänu mitmete fondide ja institutsioonide toetusele (kelle hulka kuulusid Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Kultuurkapital, Tartu Kultuurikapital, Saksamaa suursaatkond, Saksa kultuuriinstituut, Tartu linnavalitsus jt). Järgmine suvekool, ISS12, leiab aset Savonlinnas, Soomes, korraldajateks professor Seppo Knuuttila ja professor Pirjo Nuuttinen (vt ka <http://www.humoursummerschool.org/12/>).

Liisi Laineste

Eestlased Kanadas ja Siberis

Siberi eestlaste tutvustamispäeval Torontos

Siberi eestlaste uurijana olen viimase 20 aasta jooksul ikka ja jälle, seljakott seljas, Siberi poole teele asunud. Tänavu sügisel aga oli mul asja hoopis Kanada eestlaste suurimasse keskusse Torontosse. Põhjuse selleks andsid aga ikka Siberi eestlased.

Viimaste aastate vältel olen Eestis osalenud väliseesti arhiivide töörühmas, ning alates MTÜ Baltic Heritage Networki (BaltHerNet) asutamisest 2008. aasta algul lõõnud kaasa ka selle töös. Nende raames korraldatud väliseesti suvekoolid ja konverentsid on olnud ühendavaks lüliks maailma eri paikades elavaile rahvuskaaslastele, eesti kultuurist ja ajaloost huvitatuile. Rootsi, Ameerika, Austraalia jt maade eestlastega suheldes sai mulle selgeks, et nad ei tea oma idapoolsetest rahvuskaaslastest suurt midagi. Ja muidugi on teadmatus vastastikune. Aga huvi oli tärpanud. Võrumaal, Kokel 2007. aasta väliseesti suvekoolis, kus pidasin ettekande Siberi eestlastest, esitati mulle veel järgnevatelgi päevadel siberlaste elu ja käekäigu kohta hulgaliselt küsimusi.

Tõepoolest, Venemaal, sealhulgas ka Siberis sündinud eestlasi, kes said väliseestlase staatuse alles paarkümmend aastat tagasi Eesti Vabariigi taastamise järel, ei tundnud kuigivõrd ka kodueestlased (vt Korb 2008: 40–41, Korb 2002: 150–151). Venemaalt vahetult Teise maailmasõja järel või ka hiljem Eestisse elama asunud, enamjaolt 19. sajandi keskpaigast kuni 20. sajandi alguseni väljarännanute järglased, püüdsid ise Eestis pigem oma päritolu varjata (vt Korb 2010: 334–335). Ei